Дубовик Ольга Юхимівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Войченко Вікторія Володимирівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
Одеський національний економічний університет

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Податкове навантаження є одним із ключових індикаторів фінансово-економічного стану підприємства, що відображає рівень фіскального тиску держави та визначає перспективи розвитку бізнесу. Раціональне співвідношення між податковими надходженнями та фінансовою спроможністю суб'єктів господарювання – ключовий фактор забезпечення економічної стабільності та сталого зростання. В умовах повномасштабної війни та економічної кризи, коли бізнесу необхідно адаптуватись до надзвичайних умов функціонування, оцінка податкового тиску є особливо актуальною та потребує ретельного дослідження.

Податкове навантаження на корпоративному рівні – інтегральний показник, що відображає частку доходу підприємства, вилучену у формі податків і зборів [1]. Його рівень впливає не лише на фінансову стійкість суб'єкта господарювання, а й на податкову дисципліну та схильність до тінізації своєї діяльності. Надмірне фіскальне навантаження створює ризики не лише для бізнесу, а й для держави, адже впливає на кількість податкових надходжень до бюджетів та спроможність фінансувати видатки.

Проведення оцінки податкового навантаження потребує врахування внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають не лише рівень фіскального тиску, а й особливості функціонування підприємств. Ключовими показниками зовнішнього середовища впливу є податкове законодавство, галузеве регулювання, економічна ситуація, політичні та воєнні ризики, міжнародне середовище. Серед внутрішніх – фінансовий стан, податкова політика, організаційно-правова форма суб'єкта господарювання тощо.

За даними Державної служби статистики України, станом на 2023 рік кількість зареєстрованих суб'єктів господарювання становила 1913193, з яких 1605341 – фізичні особи-підприємці (ФОП). Це на 180685 одиниць більше, ніж у кризовому 2022 році (1732508 суб'єктів господарювання, включно з 1470584 ФОП) [2]. Така динаміка свідчить про адаптацію бізнес-середовища до умов воєнного стану та відновлення ділової активності. Однак, посилення фіскального тиску, зокрема, на ФОПів у 2024 році шляхом введення обов'язкових мінімальних зобов'язань з єдиного соціального внеску та воєнного збору,

негативно вплинуло на підприємництво і вже знайшло своє відображення у тенденціях до масового припинення діяльності в січні-лютому 2025 року.

Світова практика визначає коефіцієнт податкового навантаження як співвідношення загальної суми сплачених податків, включаючи внески на соціальне страхування, до валового внутрішнього продукту.

Рівень податкового навантаження в Україні в умовах воєнного стану характеризується помірними коливаннями. Так, у 2021 році він становив 31,5 %, у 2022 році – 32 %, то за підсумками 2024 року – вже 33,7 % (рис. 1). Виявлена динаміка свідчить про поступове збільшення фіскального тиску, що зумовлене згортанням податкових пільг та зростанням потреб держави у фінансуванні оборонних і соціальних видатків.

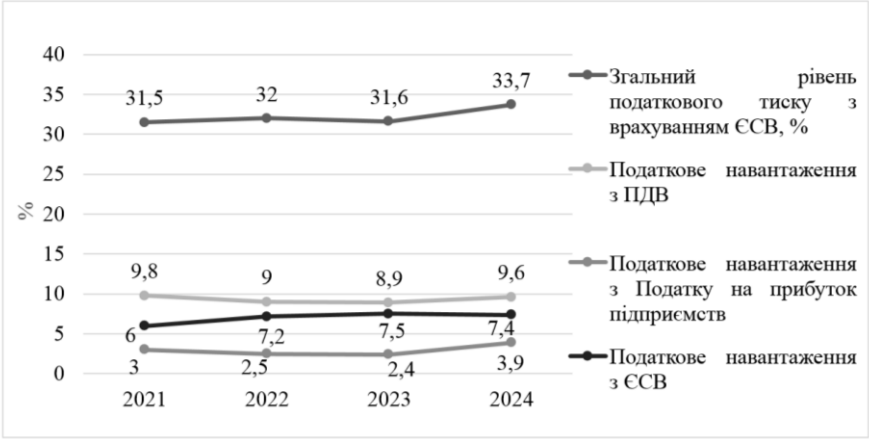

Рис.1. Динаміка рівня податкового тиску на підприємства за окремими податками у 2021–2024 рр., у % до ВВП

Джерело: сформовано авторами за даними [3]

У процесі дослідження податкового навантаження доцільно зосередити увагу на тих видах податків і зборів, які формують найбільшу питому вагу у структурі податкових платежів підприємства, що функціонує на загальній системі оподаткування. У 2024 році визначальний вплив на доходи бюджету справляють податок на додану вартість – 9,6 % ВВП, податок на прибуток підприємств – 3,9 % та єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – 7,4 % ВВП. Основним тягарем фіскального навантаження для підприємств безумовно є ПДВ, що впливає на споживання та обігові кошти, тому швидкість бюджетного відшкодування ПДВ для експортерів є критичною умовою збереження їхньої конкурентоспроможності. Значна частка відрахувань з ЄСВ обумовлює високе навантаження на фонд оплати праці і може призводити до пошуку підприємствами шляхів податкової оптимізації та використання незадекларованої праці. Крім того, підприємства несуть додаткове податкове навантаження, пов’язане зі сплатою акцизного податку, рентних платежів, екологічного податку, плати за користування надрами тощо.

Поняття коефіцієнту податкового навантаження офіційно не закріплено в українському законодавстві, проте є важливим елементом системи податкового

планування як для суб'єктів господарювання, так і для органів податкового контролю. Його застосування дає змогу запобігати ухиленню від оподаткування й використанню схем ухилення від сплати податкових зобов'язань; приймати рішення щодо вибору організаційно-правової форми ведення господарської діяльності; ефективно управляти податковими відрахуваннями в межах податкового менеджменту; здійснювати аналіз податкового тиску за різними системами оподаткування.

Отже, податкове навантаження – комплексний показник, що визначає рівень фіскального тиску на суб'єктів господарювання і впливає на їх фінансово-економічну стійкість, конкурентоспроможність та інвестиційну активність. В умовах воєнного стану зростання податкового навантаження є об'єктивною реакцією держави на необхідність мобілізації великих обсягів бюджетних ресурсів для фінансування оборонних і соціальних потреб. Але ж з економічної теорії відомо, що підвищувати податкове навантаження в країні варто у фазі економічного підйому, коли зростання дозволяє державі збільшити доходи без шкоди для бізнесу й споживання. Збереження балансу між фіскальними інтересами держави та фінансовими можливостями бізнесу є критично важливим для підтримки ділової активності та легалізації доходів бізнесу й громадян. Фокус держави у подальшому має зміститись з фіскальної функції податків на регулюючу шляхом впровадження податкових пільг та грантів, що стане основою післявоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Гречко А. В., Солосіч О. С., Павленко А. В. Вплив податкового навантаження на економічну безпеку суб'єктів господарювання: теорія та практика. *Ефективна економіка*. 2025. № 3. URL: https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/5999/6063

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. *Статистична інформація.* URL: http://www.ukrstat.gov.ua

3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. *Бюджетна політика.* URL: https://mof.gov.ua/uk/state-budget